

شکل‌گیری زندان‌های خصوصی و مطالعه تطبیقی آن در ایران و آمریکا

احمد حاجی ده‌آبادی*

مرتضی جلیل‌زاده**

چکیده

در زندان‌های خصوصی آمریکا در قرون ۱۸ و ۱۹، محکومین را به کارهای طاقت‌فرسا می‌گماردند و نفع زیادی از زندانیان برده می‌شد اما امکانات بسیار کمی در اختیار این کارگران ارزان‌قیمت قرار می‌گرفت. از اواخر دهه ۱۹۷۰ شکل جدیدی از زندان‌های خصوصی در آمریکا پا به عرصه زندان‌بانی گذارد. این زندان‌ها هرچند معضلات زندان‌های خصوصی قرون ۱۸ و ۱۹ را نداشت، معایب جدیدی به وجود آورد. این معایب حقوق بشری تا حدی بوده است که می‌توان آن را بسیار فاجعه‌بارتر از زندان‌های خصوصی سنتی دانست. در حقوق ایران نیز خصوصی‌سازی در زندان‌های عادل‌آباد شیراز و وکیل‌آباد مشهد دنبال شد. اما به‌وجود آمدن مشکلاتی، راه را بر گسترش خصوصی‌سازی زندان‌ها بست.

واژگان کلیدی: زندان خصوصی، خصوصی‌سازی، زندان‌بانی خصوصی، حقوق زندانی.

* استادیار گروه حقوق دانشگاه پردیس قم (نویسنده مسئول)

Adehabadi@ut.ac.ir

** دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علوم قضایی

M.jalilzade1364@gmail.com

مقدمه

زندان های خصوصی سنتی از ۲ قرن پیش وارد جوامعی مانند ایالات متحده شد و زندانیان زندان های دولتی به عنوان کارگر برای شرکت های راه سازی، حمل و نقل و ... به خدمت گرفته می شد. در ازای کار این دسته از زندانیان، مبالغی به ایالات پرداخت می شد. ایالات با قراردادن این دسته از زندانیان در اختیار بخش خصوصی، هم صاحب درآمد می شدند و هم هزینه نگهداری زندانیان را پرداخت نمی کردند.

از طرف دیگر، بخش خصوصی متعهد می شد که آب، غذا و محل زندگی (زندان) برای آن ها تهیه کند. گزارش ها حاکی از آن بود که وضعیت زندگی و شرایط کار بسیار سخت بود به طوری که این سیستم به مرگ تدریجی معروف شده بود و احکام بالای ۷ سال در این اردوگاه ها برابر با مرگ بود. اعتراضات بسیاری علیه این اردوگاه ها صورت گرفت تا اینکه پس از چندین سال مبارزات نتیجه داد و ایالات به ترتیب قوانینی را تصویب کردند که با شرایط زندگی در این اردوگاه ها بهتر شود یا اینکه به کلی لغو شود. تا سال ۱۹۳۰ دیگر هیچ ایالتی زندانیان خود را در اختیار بخش خصوصی قرار نمی داد. از دهه ۷۰، نوع جدیدی از زندان های خصوصی شکل گرفت. بخش خصوصی از قسمت زندان نوجوانان شروع کرد و وارد قسمت زندان بزرگسالان شد. رشد جمعیت کیفری و افزایش هزینه زندانیان از جمله علت های اصلی کشورها برای ورود بخش خصوصی به زندان های دولتی بود. حال سؤال کلیدی این است که نتایج ورود بخش خصوصی به زندان ها چه خواهد بود؟ آیا راه حلی خواهد شد که ضعف های زندان های دولتی رفع شود یا اینکه خود عامل معضلات جدیدی خواهد شد؟

۲- خصوصی سازی زندان

خصوصی سازی^۱ در شکل ظاهری عبارت است از فرایندی که طی آن وظایف و تأسیسات بخش دولتی در هر سطحی به بخش خصوصی انتقال داده می شود. اما خصوصی سازی در مفهوم حقیقی به اشاعه فرهنگی در کلیه سطوح جامعه اطلاق می شود که دستگاه قانونگذاری، قوای قضاییه، مجریه و تمامی آحاد یک کشور باور کنند که کار مردم را باید به مردم واگذاشت.^۲

^۱. Privatization

^۲. رحیمی بروجردی، علیرضا، خصوصی سازی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵، ص ۷.

خصوصی سازی زندان، فرایندی است که در طی آن وظایف بخش عمومی در زندان به بخش خصوصی انتقال می یابد. زمینه فعالیت بخش خصوصی می تواند مدیریت یا خدمات درون زندان باشد.

۳- خصوصی سازی زندان در قرن های ۱۸ و ۱۹

در سال های اولیه شکل گیری ایالات متحده، این روش ادامه یافت و زندان بان های خصوصی وظیفه ای را انجام می دادند که ملتها و دولت های تازه شکل گرفته در ابتدا قادر به انجام آن نبودند. در اواخر قرن نوزدهم، زندان وظیفه انحصاری دولت تلقی شد و نقش بخش خصوصی در اصلاح و تربیت رو به افول نهاد تا اینکه زندان آرکانزاس، آخرین مدیریت بخش خصوصی در زندان های قرن نوزده بود.^۱ اما ورود بخش خصوصی تنها محدود به اداره زندان نبود بلکه از قرن ۱۸ به بعد در زمینه استفاده از نیروی جسمانی زندانیان و نگهداری آنها نیز این بخش به طور گسترده وارد زندان شد. به طور کلی زندان های خصوصی با دو سیستم مشغول به فعالیت بودند: اول- سیستم قرارداد^۲ که به صورت نیمه خصوصی بود. دوم - سیستم اجاره محکومین^۳ که به صورت تمام خصوصی بود.

۱-۳. زندان خصوصی طبق سیستم قرارداد

این سیستم در ایالات متحده و اروپا به اجرا درآمد. سیستم قرارداد به صورت نیمه خصوصی بود بدین شکل که محکومین در زندان مشغول به فعالیت می شدند. کارفرمایان خصوصی از طریق مزایده انتخاب می شدند و در ازای هر روز کار محکوم، مبالغی را به دولت می پرداختند. شیوه کار بدین شکل بود که محکومین در هنگام کار، تحت اختیار بخش خصوصی قرار داشتند و در غیر آن، تحت کنترل مأمورین زندان بودند.^۴ در حقیقت زندان دو بخش داشت. یک بخش آن متعلق به دولت و دیگری متعلق به بخش خصوصی که با مدیریت بخش خصوصی اداره می شد. مدت قراردادی که بخش خصوصی با دولت منعقد می نمود بین ۵ تا ۱۰ سال بود. این سیستم برای دولت مزایایی داشت:

- مطابق این سیستم، محکوم به صورت نظام مندتر و قانونی تر مشغول به کار می شد.

^۱ زندان های خصوصی سنتی در حقوق ایران وسعت چندانی نیافت اما در حقوق آمریکا بسیار رشد و نمو پیدا کرد، بطوریکه در قرن های ۱۸ و ۱۹ تقریباً کل ایالات متحده را در بر گرفت.

^۲ Contract system

^۳ Leasing Convict system

^۴ Calvin Mahler, Henry, Convict Labor Policies, Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology, Vol 15, No. 4, p. 549.

- این سیستم منفعت مادی زیادی برای ایالت‌ها داشت. ایالاتی که به چنین سیستمی متوسل می‌شدند ۶۵ درصد هزینه جاری خود را به دست می‌آوردند.
 - این سیستم مسئولیت کار زندانیان را از دولت به بخش خصوصی منتقل می‌کرد که چنین امری خوشایند مأمورین زندان بود.^۱
 اما درعین حال این سیستم دارای معایبی نیز بود:
 - این احتمال وجود داشت که بین مأمورین دولتی و بخش خصوصی برای استثمار هرچه بیشتر محکومین تبانی صورت گیرد.
 - غایت اصلی این سیستم، رسیدن به منافع بیشتر بود و اصلاح و تربیت محکومین، جنبه کم‌رنگ داشت.
 باوجود این و با توجه به مزایای آن، این سیستم مورد توجه سیاستمداران قرار گرفت تا اینکه در سال ۱۹۱۰ مورد نقد و اعتراض قرار گرفت و بالغ بر نصف ایالات آمریکا استفاده از چنین سیستمی را ممنوع کردند.^۲
 اما مهم‌تر از این سیستم، زندان خصوصی به صورت سیستم اجاره محکومین است که تقریباً به صورت مفصل توضیح داده خواهد شد.

۲-۳. خصوصی سازی زندان طبق سیستم اجاره محکومین

طبق این سیستم، دولت به طور موقت تمام اختیارات خود بر محکومین از قبیل نظارت و کنترل را به بخش خصوصی تفویض می‌نمود. در حقیقت دولت محکومین را برای مدت معینی به بخش خصوصی اجاره می‌داد و در قبال آن پول دریافت می‌کرد. بخش خصوصی متعهد می‌شد که لباس، غذا و مراقبت از آن‌ها را بر عهده گیرد. در این بین، حق تأدیب و اصلاح محکومین نیز به بخش خصوصی واگذار می‌شد.^۳ این سیستم بیشتر در ایالات جنوبی رواج داشت. می‌سی‌سی‌پی اولین ایالتی بود که در سال ۱۸۶۷ به طور واقعی از این سیستم بهره جست و زندان را به بخش خصوصی اجاره داد تا از محکومین در ساخت ریل قطار و همچنین در لنگرگاه‌ها استفاده کند. سه سال بعد *لوئیزیانا* این سیستم را اعمال کرد.^۴

¹. Ibid, p. 550.

². Ibid.

³. Ibid, p. 551.

⁴. Ibid, p. 563.

تا سال ۱۸۷۸ تنسی، کارولینای شمالی و جنوبی، فلوریدا، تگزاس، آرکانزاس، آلاباما و کنتاکی تماماً این سیستم را به کار می‌بستند و در برخی ایالات، مدت این قرارداد تا ۲۵ سال هم گزارش شده بود.^۱

برای تبیین دقیق زندان خصوصی طبق سیستم اجاره محکومین، این زندان‌ها در دو بخش مجزا، یعنی شرایط بسیار بد زندگی محکومین و سرانجام این سیستم، شرح داده خواهد شد.

الف. شرایط بد زندگی محکومین در زندان‌های خصوصی

در زندان‌های خصوصی محکومان مجبور بودند در شرایط وحشتناک کار کنند و بسیاری از آن‌ها از بیماری‌های ناشی از گردوخاک که خطرناک و کشنده بود رنج می‌بردند. دکتر سینجر در این خصوص بیان می‌دارد: «کار اجباری برای محکومان زبردست کارفرمایان وحشی، خستگی و ناراحتی را برای محکومان به بار می‌آورد. من متأسفم که تصدیق کنم این فجایع در شهر بزرگ /وهایو به وقوع پیوست. محکومان برای فرار از کار در کمپ‌های معدن، حاضر بودند به‌عنوان برده برای من خدمت کنند».^۲

این سیستم به قدری فجیع بود که تبدیل به سیستم مرگ تدریجی شده بود. نگهبانان بخش خصوصی به هنگام کار به طرز وحشیانه‌ای با محکومین رفتار می‌کردند و انواع مجازات‌های نسخ‌شده را به کار می‌گرفتند که چندین برابر سخت‌تر از مجازات قانونی بود. کلانترها و قضات نیز از طرف بخش خصوصی برای لحاظداشتن منافع این بخش هدایایی دریافت می‌کردند. در کمپ‌ها نیز بخش خصوصی عملاً هیچ‌گونه تفکیکی بین محکومین صورت نمی‌داد و محکومین با هر نوع جرم، کنار هم قرار داشتند. ماهیت ترسناک این سیستم، وقتی نمایان می‌شود که فهمیده شود بخش خصوصی در اصلاح و تربیت محکومین، اختیارات بسیار وسیع داشت. از یک طرف انگیزه سود هر چه بیشتر بخش خصوصی و از طرف دیگر، حق مجازات این بخش بر محکومین، سیستم اجاره محکومین را تبدیل به سیستم مرگ کرده بود که ذهن را به یاد بردگان مصری در خدمت فراعنه می‌انداخت.^۳

¹. Ibid.

². Whitin, E. Stag, Prison Labor, Proceeding of the Academy of political Science in the city of New York, Vol.2. No. 4, organization for Social work, Jul, 1912, p. ۱۶۱.

³. Mahler, Calvin, op.cit, p. 563.

طبق نظر کمیسیون تحقیق مجلس که موظف شده بود در مورد سیستم اجاره محکومین تحقیق انجام دهد، محکومین مجبور بودند هنگامی که مریض یا ناتوان بودند نیز کار کنند. بر اساس مدارک موجود، احکام بیشتر از ۷ سال، برابر با مرگ بود و محکومین بیشتر از ۷ سال در این اردوگاه‌ها دوام نمی‌آوردند و این خود گواه بر وضع بسیار بد محل کار این محکومین در بخش خصوصی بود. سیستم اجاره محکومین، چیزی جز بردگی انسان نبود.^۱

از دیگر فجایع سیستم اجاره محکومین، شکل‌گیری دلالی بین زندان و بخش خصوصی بود؛ به طوری که در فلوریدا دولت محکومین را به یک دلال اجاره می‌داد و آن شخص به دلال ثالث و در نهایت وی به یک شرکت خصوصی اجاره داده می‌شد. این شیوه چندین سال وجود داشت به طوری که دولت برای هر زندانی در سال ۲۲۰ دلار دریافت می‌نمود اما شرکت خصوصی ۶۶۰ دلار در سال برای هر زندانی پرداخت می‌کرد که در این بین ۴۴۰ دلار سهم دلالان بود. در فلوریدا اوضاع از سایر ایالات بدتر بود به طوری که در این ایالت زنان نیز در هر سنی به اجاره داده می‌شدند. محل نگهداری محکومین، کثیف و دارای حشرات بود و بوی بد و نامطبوع هم نگهداری محکومین را بدتر می‌کرد. انواع بیماری‌های آمیزشی، سل و ... در زندان خصوصی با سیستم اجاره محکومین وجود داشت.^۲

ب. سرانجام زندان‌های خصوصی طبق سیستم اجاره محکومین

باتوجه به اوضاع فجیع شرایط زندگی محکومین که این سیستم را تبدیل به مرگ تدریجی کرده بود، تلاش‌هایی برای پایان دادن به این شکل از زندان‌های خصوصی صورت گرفت. مبارزه با این سیستم در اواخر قرن ۱۹ آغاز شد. رمان‌نویس مشهور آن زمان، جورج دبیلوکابل در *لویزیانا* مقاله‌ای تحت عنوان «سیستم اجاره محکومین در ایالت جنوبی» به چاپ رساند. این مقاله بعداً در کتاب «سکوت جنوب» نیز به چاپ رسید که چندین مرتبه تجدید چاپ شد و برای ملت‌ها فجایع اتفاق افتاده در این سیستم را شرح داد و به انتقاد شدید از این سیستم پرداخت. نکته حائز اهمیت اینکه مطالب استنادی آقای کابل در این نوشتار، همان گزارش‌های مقامات رسمی است که به صورت منسجم درآمده است.^۳ در پی آن بود که افکار عمومی آگاه شده و در صدد حذف چنین سیستمی برآمدند و گروه‌های سیاسی نیز به خواست مردم،

¹. S. Potts, Charles, the American Academy of Political and Social Science, Vol. 21, Problems in Charities and Corrections, May 1903, p. 87.

². Calvin Mahler, op.cit, p. 564.

³. Ibid.

تعهدات یک طرفه به مردم می‌دادند که این سیستم را لغو کنند. در نتیجه فشار افکار عمومی، این موضوع توسط مجالس مقننه پیگیری شد و دستور رسیدگی به اوضاع صادر شد. همچنین جلساتی با حضور فرمانداران تشکیل شد و مصوباتی در این زمینه به تصویب رسید.^۱ در نهایت، فشار افکار عمومی تأثیر گذاشت و زندان‌های خصوصی به شکل سیستم اجاره محکومین لغو شد.

۴- پیدایش زندان‌های خصوصی پیشرفته در ایران و آمریکا

از سال ۱۹۸۰ به بعد، تحت تأثیر حاکمیت سیاست نئولیبرال در دنیا، زندان‌های خصوصی به عرصه مجازات نیز راه یافته است. از این سال به بعد، تعدادی از شرکت‌های چندملیتی به وجود آمده که سرآمد مدیریت زندان‌های خصوصی در دنیا هستند. این شرکت‌ها با امضای قرارداد ۲۵-۳۰ ساله با دولت‌ها از جمله آمریکا، زندان‌های جدید احداث نموده و زندان‌ها را با پرسنل امنیتی خود و دستمزد کم اداره می‌نمایند. زندان‌های خصوصی پیشرفته با نمونه‌های سنتی آن در آمریکا تفاوت‌های عمده‌ای دارند. در سال ۱۹۸۰ عقود بین بخش خصوصی و دولت بسته شد که طبق آن، بخش خصوصی خدمات درون زندان را به عهده گرفت. در سال‌های بعد، بخش خصوصی اختیار تمام زندان را دارا شد. در نتیجه تمام خدمات درون زندان به عهده شرکت‌های خصوصی قرار گرفت.^۲

خصوصی‌سازی زندان‌ها در آمریکا از زمان ریاست جمهوری ریگان آغاز شده و از دهه ۹۰ به بعد توسعه یافت. پس از آن، زندان‌های خصوصی در دنیا گسترش یافت به طوری که دهه ۹۰ تعداد زندان‌های خصوصی به ۱۵۸ مؤسسه رسید. علاوه بر آمریکا در کشورهای انگلستان، استرالیا، زلاندنو، کانادا و آفریقای جنوبی نیز زندان خصوصی تأسیس شد.^۳ در حقیقت جنبش خصوصی‌سازی ابتدا در ایالات متحده شروع شد و سپس به واسطه فعالیت برخی از شرکت‌های بزرگ بین‌المللی به دیگر کشورها راه یافت. این شرکت‌ها عمدتاً از طریق دلالتی سیاسی عمل می‌کنند.^۴

^۱. Whitin, op.cit, p. 159.

^۲. Patrick Nt Sobi, Mfanelo, Privatization of prisons and prison services in South Africa, university of the Western Cape, November 2005, p. 33.

^۳. Ibid.

^۴. ماتیسوس، راجر، و فرانسیس، پیتر، زندان‌ها در هزاره سوم، ترجمه: لیلا اکبری، چاپ اول، انتشارات راه تربیت، ۱۳۸۱، ص ۳۳.

۱-۴. پیدایش زندان های خصوصی پیشرفته در ایران

در سال های قبل از انقلاب، زندان ها در اختیار نیروی شهربانی بود (به جز اوین که زندان امنیتی بود و متعلق به ساواک بود). اما پس از انقلاب، زندان ها در اختیار وزارت کشور قرار گرفت و باتوجه به اینکه نیروی انتظامی زیرمجموعه وزارت کشور محسوب می شد نگهداری و حفاظت از زندان ها در اختیار این نیرو قرار گرفته بود. در دهه دوم انقلاب اسلامی زندان ها در اختیار قوه قضاییه قرار گرفت.^۱ قوه قضاییه در دو زندان، اجازه ورود بیشتر را به بخش خصوصی داد، یکی زندان وکیل آباد مشهد و دیگری زندان عادل آباد شیراز که به بررسی هر یک از این دو زندان پرداخته می شود. در سال ۱۳۷۳ خصوصی سازی در زندان وکیل آباد شروع شد و در کمتر از ۳ سال اداره کل زندان های خراسان، اداره بخش هایی از جمله اداره بیمارستان زندان، اداره دفتر اجرای احکام قضایی زندان، طبخ غذای زندانیان، ثبت آمار و اطلاعات رایانه، خدمات فرهنگی، آموزش زندانیان، خدمات مشاوره روان شناسی و مددکاری و خدمات نگهداری غیرمسلح در پوسته داخلی زندان را به بخش خصوصی واگذار کرد. در بدو امر، مقامات با ورود بخش خصوصی به زندان مخالف بودند و در برابر آن مخالفت می کردند. باوجود این، بخش خصوصی وارد شد. طبق آمارهای موجود، بخش خصوصی بهتر از بخش دولتی عمل کرده بود به طوری که در بخش اجرای احکام، ضمن کاهش قابل توجه پرسنل اداری، سرعت و دقت در انجام کار بهبود یافت و در خدمات مددکاری با افزایش تعداد مددکاران، آمار تخلف زندانیان کاهش پیدا کرد. در پی موفقیت های به دست آمده حتی صحبت از انتقال مدیریت این زندان به بخش خصوصی به میان آمد اما در عمل مدیریت در اختیار بخش دولتی باقی ماند. بخش خصوصی در چهار حوزه خدمات اداری، بهداشت و درمان، مطالعات و تحقیقات و بخش حفاظت فیزیکی به خوبی عمل کرد.

اما در زندان عادل آباد شیراز طرح واگذاری این زندان به بخش خصوصی به مدت یک سال مورد مطالعه قرار گرفته بود و بر اساس قرارداد بین دولت و بخش خصوصی مقرر شده بود که به مدت یک سال ۹۰ درصد از وظایف جاری و مدیریتی زندان عادل آباد شیراز در اختیار بخش خصوصی قرار گرفته شود. به غیر از بخش های رایانه و اجرای احکام، قسمت هایی که با حقوق زندانیان مربوط می شد به بخش خصوصی واگذار شده بود. باتوجه به قرارداد منعقد شده با بخش خصوصی،

^۱. هافمن، دنیس، قضاوت آمریکایی، ترجمه: عمادالدین باقی و محمد حسین باقی، چاپ اول، نشر سرایی، ۱۳۸۲، ص ۳۶۵.

مکانیزم‌هایی نیز جهت ارزیابی خدمات ارائه‌شده در نظر گرفته شد که باتوجه به آن‌ها عملکرد بخش خصوصی در اداره زندان سنجیده شود. حفاظت زندانیان به این صورت بود که نگرهبانی در داخل بندها بر عهده بخش خصوصی و حفاظت از پوسته بیرونی بر عهده یگان انتظامی سازمان زندان‌ها بود. قرار بر این بود که در صورت موفقیت خصوصی‌سازی در عادل‌آباد شیراز، زندان‌بانی تمامی زندان‌های کشور به بخش خصوصی واگذار شود. اما این طرح با شکست روبه‌رو شد. زندان عادل‌آباد شیراز تقریباً به شیوه سیستم بینابینی خصوصی شده بود که در آن مدیریت زندان به بخش خصوصی واگذار شده بود و حفظ امنیت زندان همچنان در اختیار دولت باقی می‌ماند.

۲-۴. شکل‌گیری زندان‌های خصوصی پیشرفته در آمریکا

خصوصی‌سازی زندان در ایالات متحده در دو بخش زندان نوجوانان و زندان بزرگسالان قابل بررسی است. باتوجه به اینکه این دو بخش تا حدودی با هم متفاوت‌اند به‌طور جداگانه مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

الف. خصوصی‌سازی زندان نوجوانان

بخش خصوصی در ابتدا فعالیت خود را از بخش نوجوانان ماساچوست شروع نمود. البته این به معنی واقعی کلمه خصوصی‌سازی نبود به دلیل اینکه واژه خصوصی‌سازی تا زمان ریگان و تاجر، یعنی اوایل دهه ۸۰، وارد نشده بود.^۱ بخش خصوصی در زمینه اصلاح و تربیت نوجوانان بیشتر از سایر بخش‌ها وارد شد. در سال ۱۹۷۴، یک سرشماری کلی در کشور ایالات متحده انجام گرفت که بر اساس آن ۳۷۷۴۹ نفر از نوجوانان که بالغ بر ۴۱٪ کل نوجوانان بزهکار بودند در ۱۳۰۰ مؤسسه خصوصی نگهداری می‌شدند. بر طبق آمار موجود در سال‌های ۱۹۷۵ تا ۱۹۸۹ مؤسسات بخش خصوصی رشد ۷۰ درصدی داشته و از ۱۲۷۷ به ۲۱۶۷ مؤسسه رسیده‌اند. این در حالی است که در همین سال‌ها مؤسسات اصلاح و تربیت دولتی مربوط به نوجوانان تنها ۲۶٪ رشد داشته‌اند و از ۸۷۴ به ۱۱۰۷ مؤسسه رسیدند. شمار نوجوانان بزهکار در مؤسسات خصوصی ۳۹٪ رشد داشت و از رقم ۲۷۲۹۰ نفر در سال ۱۹۷۵ به ۳۷۸۸۹ نفر در سال ۱۹۸۹ رسید و در مقابل، شمار نوجوانان در مؤسسات بخش دولتی تنها ۱۶٪ رشد داشت و از ۴۶۹۸۰ نفر به ۵۴۳۵۱ نفر رسید.^۲

۱. ماتیوس و فرانسیس، منبع پیشین، ص. ۳۳.

۲. همان، صص. ۳۶۹-۳۶۷.

ب. خصوصی سازی زندان بزرگسالان

گرایش به سمت خصوصی سازی زندان بزرگسالان از سال ۱۹۸۰ شروع شد و در عین حال مقاومت های سرکشانه ای در مقابل آن به عمل آمد. خصوصی سازی زندان پس از آن به طور جدی در دستور کار دولت محافظه کار قرار گرفت و در تمام ابعاد مورد استفاده واقع شد. برخی از نهادها مانند انجمن وکلای آمریکایی^۱ و اتحادیه آمریکایی آزادی های مدنی^۲ به مخالفت با آن پرداختند اما در نهایت این کشور به سمت خصوصی سازی زندان پیش رفت.^۳

اولین واگذاری کامل زندان به بخش خصوصی در ایالت تنسی در بخش همپلتون بود. این قرارداد در سال ۱۹۸۴ شکل گرفت و سنگ بنایی برای سایر قراردادها شد. اما برخی در همان ابتدا معتقد بودند که خصوصی سازی کامل به وجود نیامده است و دولت در کنترل زندان یا سهام زندان دخالت دارد.^۴ اما به هر حال آمریکا از همان ابتدا از خصوصی سازی کامل در اقتصاد بهره جست و مانند الگوهای اقتصادی، مدیریت و امنیت زندان را به بخش خصوصی واگذار کرد و حق نظارت خود را حفظ نمود. به غیر از ۱۰ ایالت، ۴۰ ایالت دیگر با بخش خصوصی قرارداد بستند. این ۱۰ ایالت عبارت بودند از: کانکتیکت، ماساچوست، نیوهامشیر، نیویورک، رودآیلند، ورمونت، ایلینویز، آیوا، نبراسکا و ویرجینیای غربی و از میان ایالاتی که اجازه ورود به بخش خصوصی در حوزه زندان بانی دادند تگزاس و کالیفرنیا در صدر قرار داشتند.^۵ خصوصی سازی زندان بزرگسالان از بدو شروع تا سال ۲۰۰۰ رشد صعودی داشت. اما از این سال به بعد ایالات با معضل حقوق بشری این دسته از زندانها مواجه شدند. بنابراین مجبور شدند تا حدودی تعداد این زندانها را کاهش دهند. در سال ۲۰۰۰ ایالت نیویورک قانونی را به تصویب رساند که در آن واگذاری زندان به بخش خصوصی ممنوع شده بود.^۶ در همین سال تقریباً هیچ ایالتی بر سر قراردادهای جدید با بخش خصوصی مذاکره نکرد و برخی از ایالات به دلیل بی کفایتی بخش خصوصی قرارداد منعقد را فسخ کردند. پس از آن در سال ۲۰۰۱ قانون سلامت

^۱. American Association Bar

^۲. American Civil Liberties Union

^۳. Patrick Nt Sobi, op.cit, p. 38.

^۴. Flanagan, Timothy, "Private Prisons: Cons and Pros", Contemporary Sociology, Vol. 20, No. 4, Jul 1991, p. 600.

^۵. Yijia, Jing, state prison privatization in the US: a study of the causes and magnitude, the Ohio state university, 2005, p 30.

^۶. Ibid, p.32.

عمومی به تصویب رسید که زندان‌های فدرال (نه زندان‌های ایالتی و نه زندان‌های محلی) را نباید در اختیار بخش خصوصی قرار داد.

با وجود این، در دولت بوش دوباره بخش خصوصی رشد خود را در زندان‌ها آغاز نمود. در سال ۲۰۰۸ صنایع آمریکا با رکود سرسام‌آوری مواجه شد که این رکود در ۲۸ سال گذشته بی‌سابقه بوده است. زندان‌های این کشور بیش از ۲ میلیون زندانی را در خود جای داده و با کمبود بودجه مواجه است. همین امر، زمینه حضور هرچه بیشتر بخش خصوصی را در زمینه زندان‌بانی بیشتر فراهم می‌سازد به طوری که آمارها حاکی از آن است که جمعیت زندانیان در زندان‌های خصوصی از ۵۰ هزار نفر در سال ۱۹۹۷ به ۱۲۰ هزار نفر در سال ۲۰۰۷ رسیده است. در سال ۱۹۹۷ بالغ بر ۲۰ کمپانی خصوصی در ایالات متحده در زمینه زندان، مشغول به فعالیت بودند که در حال حاضر افزایش یافته‌اند.^۱

در میان ایالات آمریکا، ایالات غربی و جنوبی گرایش بیشتری به سمت خصوصی‌سازی زندان بزرگ‌سالان داشته‌اند. این گرایش بیشتر معلول چند علت است. از جمله می‌توان به جمعیت زیاد زندانیان، وجود شرکت‌های خصوصی در ایالات جنوبی و غربی و حمایت از شرکت‌های خصوصی در این ایالات اشاره کرد.^۲

۵- علل گرایش به خصوصی‌سازی زندان‌ها

چندین علت موجب شد که ایران و آمریکا به سمت خصوصی‌سازی زندان پیش بروند. اینک به بررسی هر یک از آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱-۵. در ایران

به طور کلی سه عامل افزایش جمعیت، کمبود فضای زندان و کاهش سطح خدمات در زندان را می‌توان از جمله علت‌های خصوصی‌سازی زندان در حقوق ایران نام برد.

الف. افزایش جمعیت زندانیان

در سال ۱۳۵۸ به‌ازای هر ۱۰۰ هزار نفر ۲۹ نفر زندانی وجود داشته است و در سال ۱۳۸۴ این رقم به ۲۰۴ نفر در هر ۱۰۰ هزار نفر رسیده است. از ابتدای سال ۱۳۵۸ تا پایان سال ۱۳۸۰، متوسط رشد سرانه زندانیان ۹ درصد بوده است.^۳ در حال

^۱ Lippke, Richard, "Thinking About private prisons", Journal of Criminal Justice Ethics, Vol. 16, 1997, p. 1.

^۲ Maruono, Atsuko, The Correctional-Commercial Complex: an Examination of Privatization of the Us Prison System, Department Of Geology and Geography Morgantown, West Virginia, 2000, p 20.

^۳ شهیدزاده، ژاله، «جمعیت کیفری زندان‌ها با تکیه بر قرار کفالت»، راهکارهای کاهش جمعیت کیفری زندان، به کوشش مانده میرشمس شهشهانی، چاپ اول، میزان، ۱۳۸۶، ص ۱۴۲.

حاضر، جمعیت کیفری زندان ها در حدود ۱۲۵ هزار نفر برآورد شده است. درحالی که رشد متوسط جمعیت در کشور در حدود ۱/۳٪ است، رشد جمعیت ورود به زندان ۹٪ است.^۱

از ابتدای پیروزی انقلاب تاکنون، در حدود هشت میلیون نفر به زندان ها وارد شده اند. رشد جمعیت زندان در ابتدای انقلاب پایین بود ولی در حال حاضر رو به افزایش است.^۲ مهم ترین عامل رشد جمعیت زندان ها مربوط به مواد مخدر است به گونه ای که ۷۰ درصد از زندانیان، محکومین به قاچاق مواد مخدر هستند.^۳ طبق آمار سال ۱۳۸۱ تعداد ۱۰۲ هزار نفر به جهت ارتکاب جرائم مواد مخدر زندانی بوده اند. رقم های یاد شده صعودی هستند. به عنوان نمونه در شش ماه نخست ۱۳۸۵، بالغ بر ۳۴۰ هزار نفر وارد زندان شدند که نسبت به سال قبل از آن، ۱۷ درصد رشد داشته است.^۴ با چنین افزایش جمعیتی سازمان زندان ها با محدودیت های بودجه ای روبه روست. برای افزایش سطح خدمات زندانیان می بایست به راهکارهایی متوسل می شد که اولاً خدمات ارائه شده افزایش یابد. ثانیاً بودجه کمتری صرف شود. این اهداف با به کارگیری بخش خصوصی تأمین می شد.

ب. کمبود فضای زندان

سرانه استاندارد فضای نگهداری هر نفر زندانی ۱۷/۵ متر مربع است درحالی که در ایران با تلاش های انجام شده در حال حاضر ۴/۵ متر مربع گزارش شده است. علاوه بر این بسیاری از زندان های کشور به صورت استیجاری است و بعضاً نیز منازل مسکونی خارج از استاندارد است. ضمن اینکه عمر برخی از زندان های کشور به دوران صفویه می رسد و برخی ساختمان ها قدمت ۲۵۰ تا ۴۰۰ سال دارد.^۵

ج. کمبود مأمور مراقب و مددکار

بر اساس استانداردهای بین المللی در قبال هر ۲/۵ نفر زندانی یک مأمور مراقب باید وجود داشته باشد، لیکن در ایران به ازای هر ۱۴۷ نفر یک مراقب وجود دارد. همچنین طبق استانداردهای بین المللی به ازای هر ۹۰ نفر زندانی یک مددکار وجود

^۱. آشوری، محمد، جایگزین های حبس یا مجازات های بینابین، انتشارات اندیشه، ۱۳۸۱، ص ۱۱.

^۲. جعفرقلی، ناصر، «راهکارهای کاهش جمعیت کیفری»، در راهکارهای کاهش جمعیت کیفری زندان، به کوشش مائده میرشمس شهشهانی، میزان، چاپ اول، ۱۳۸۶، ص ۱۳۱.

^۳. هافمن، پیشین، ص ۳۶۶.

^۴. آشوری، پیشین، ص ۹.

^۵. محمدی، داود، مجازات های جایگزین، چاپ اول، انتشارات عود، ۱۳۸۴، ص ۹۷.

دارد درحالی که در ایران به ازای هر ۲۱۴۵ نفر زندانی یک نفر مددکار در زندان مشغول به فعالیت است.^۱

د. کمبود اعتبارات سرانه غذا و بهداشت

در سال ۱۳۷۷ برای سه وعده غذایی هر زندان، ۱۸۰ تا ۲۰۰ تومان و در سال ۱۳۷۸ این مبلغ به ۲۸۰ تومان و در سال ۱۳۸۰ به مبلغ ۴۵۰ تومان رسیده بود. سرانه هر زندانی چهارصد هزار ریال بود. این مبالغ پایین، سطح خدمات به زندانیان را کاهش داد. مشکلات به وجود آمده مسئولین مربوطه را به فکر افزایش سطح خدمات برای زندانیان انداخت. اما از طرف دیگر محدودیت‌های بودجه‌ای وجود داشت.^۲

۲-۵. علل گرایش به خصوصی‌سازی زندان‌ها در آمریکا

چندین علت موجب شد که آمریکا به سمت خصوصی‌سازی زندان پیش برود. اینک به بررسی هریک از آن‌ها پرداخته می‌شود.

الف. افزایش جمعیت زندانیان

نرخ جمعیت زندان، به‌استثنای دهه ۱۹۶۰ که کاهش خفیفی داشت، بین سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۵ تا حدودی ثابت مانده است. از سال ۱۹۷۵ منحنی کم‌کم به بالا می‌رود و از حدود سال ۱۹۸۲ تعداد زندانیان به‌سرعت افزایش می‌یابد. در سال ۱۹۹۸ به‌ازای هر صد هزار نفر ۴۵۲ زندانی وجود داشت. این نرخ بین سال‌های ۱۹۷۵ تا ۱۹۹۷ چهاربرابر شد. در سال ۱۹۹۸ با احتساب جمعیت زندان‌های محلی، ۱/۸ میلیون زندانی سرشماری شد.^۳ در نهایت در سی‌ام ژوئن ۲۰۰۰، به ۱/۹۳۱/۶۵۹ نفر رسید. بدین ترتیب، در آغاز هزاره سوم، جمعیت یادشده از مرز ۲ میلیون نفر گذشت.^۴ در سال‌های اخیر آمارها نشان‌دهنده حضور سه میلیون زندانی در زندانی‌های این کشور است.

۱. آیین‌نامه زندان‌ها در ایران به شکل کاملاً مدرن و جامع نوشته شده است، بطوریکه مقامات سوئدی به هنگام بازدید از زندان‌های ایران با دیدن چنین آیین‌نامه‌ای به شگفت آمده بودند. ولی در عمل به دلیل تورم جمعیت کیفری زندان و کمبود بودجه و نبودن فضای کافی، بسیاری از مقررات آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها، اجرا نشده است (نجفی ابرندآبادی، علی حسین، تقریرات درس جامعه‌شناسی جنایی، دانشگاه شهید بهشتی، سال تحصیلی ۸۴-۸۳، ص ۲۳۹۶).

۲. همان، ص. ۹۹.

۳. کوسون، موریس، «تحول زندان در ایالات متحده آمریکا»، ترجمه قاسم قاسمی، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۲، ۱۳۸۲، ص ۲۰۰.

۴. آشوری، پیشین، ص ۳۱.

ب. کاهش بودجه زندان

سیاست اقتصادی در دهه ۸۰ مبنی بر کوچک کردن دولت و کاهش بودجه عمومی ایالات بود. این کاهش بودجه در سطح عمومی و در سطح زندان ها اثرگذار بود. دولت ریگان علاقه مند بود با کاهش بودجه در تمام بخش ها هزینه بخش نظامی و دفاعی هوا و فضا را زیاد کند. در حالی که بودجه کل کشور ۳۷٪ نسبت به سال های ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۲ رشد داشت و از رقم ۵۹۰ میلیارد دلار به ۸۰۸ میلیارد دلار رسیده بود. اما رقم اختصاص داده شده به ایالات تنها ۱/۲ رشد داشت و از ۹۱/۴ به ۹۲/۴ میلیارد دلار رسیده بود که با احتساب تورم سالانه که از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۳ بالغ بر ۱۵٪ در سال بود، رقم کل بودجه عمومی ایالات کاهش یافته بود. در نتیجه کاهش بودجه عمومی، بودجه بخش زندان ها نیز کاهش یافت، به طوری که از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۲ از ۱۵/۵ به ۱۱/۴ میلیارد دلار تنزل پیدا کرد.^۱ این بدین معنی است که از یک طرف رقم عددی بودجه کاهش یافت و از طرف دیگر با احتساب تورم، رقم واقعی آن نیز به طور شدید پایین آمد. دولت علاقه مند به خصوصی سازی زندان بود تا بودجه کم زندان به نوعی جبران شود.

ج. افزایش هزینه های نظام عدالت کیفری

در اوایل دهه ۸۰ هزینه های تمام بخش دولتی افزایش یافت و از جمله این بخش ها، نظام عدالت کیفری بود. در نتیجه افزایش جمعیت کیفری زندان، پرسنل بیشتری به استخدام درآمد و همچنین حقوق پرداختی به پرسنل زندان نیز افزایش یافته بود، به طوری که از سال ۱۹۸۲ تا ۱۹۸۷ حقوق کارکنان در زندان فدرال ۶۵/۷٪ و در زندان های ایالتی ۷۲/۳٪ و در زندان های محلی ۴۹/۲٪ رشد داشت. به طور کلی هزینه زندان های محلی از ۳/۰۱۰/۹۶۴/۰۰۰ به ۵/۹۴۶/۷۵۲/۰۰۰ دلار افزایش یافت. هزینه زندان های ایالتی از ۵/۵۵۹/۷۹۲/۰۰۰ به ۱۰/۷۳۲/۸۸۰/۰۰۰ دلار افزایش یافت و هزینه زندان های فدرال از ۵۴۱/۰۰۰/۰۰۰ به ۹۹۴/۰۰۰/۰۰۰ دلار افزایش یافت.^۲

سال ۱۹۸۸ به عنوان سال پایه مورد مطالعه لوگان و توماس قرار گرفت و مشخص شد که برای جادادن زندانیانی که هر سال به جمعیت کیفری کشور ایالات متحده

^۱ . Rimond, David, Prisons of Industry: the Recent History of American Private Prisons 1978-1985, University of Ottawa, 1998, pp. 42-46.

^۲ . Ibid, p. 48.

اضافه می‌شوند باید مبلغ ۵/۹۸ میلیارد دلار در هر سال اضافه نمود و این چیزی جز مرگ سیاسی برای سیاستمداران در مقابل مالیات‌دهندگان نبود.^۱

د. اعتراض مالیات‌دهندگان

در دهه ۷۰ یک رکود اقتصادی دامن اقتصاد آمریکا را در بر گرفت و موجب شد که دید منفی نسبت به اقتصاد دولتی پیدا شود. از سال ۱۹۷۳ تا ۱۹۸۱ اقتصاد دولتی در بانک‌ها، مشاغل و سایر بخش‌ها ضرر دید و به پایین‌ترین حد ممکن تا سال ۱۹۸۱ رسید. این امر موجب شد که مالیات‌دهندگان نسبت به این اقتصاد معترض باشند و از پرداخت مالیات خودداری کنند. سیاستمداران با مشکل مضاعفی روبرو شدند. از یک طرف هزینه‌های عمومی و هزینه زندان بالا رفته بود و از طرف دیگر درآمد ناشی از مالیات پایین آمده بود. برای حل این مشکل می‌بایست اقتصاد خصوصی در زندان وارد می‌شد.^۲

ه. اضافه جمعیت زندان‌ها و دخالت دادگاه‌ها

افزایش جمعیت زندانیان موجب کمبود فضای زندان شد و در نتیجه شرایط درون زندان به هم خورد و شرایط زندگی و خدمات درون زندان افول پیدا کرده بود به طوری که اداره آمار قضایی^۳ آبخاری را منتشر نمود که بر طبق آن در سال ۱۹۸۳ زندان‌های فدرال و ایالتی به طور متوسط از ۱۱۰٪ ظرفیت زندان خود استفاده کرده بودند و طبق آمار منتشر شده از کمیسیون خصوصی‌سازی رئیس جمهوری^۴ در سال ۱۹۸۶ زندان‌های ایالتی از ۱۰۶٪ حداقل ظرفیت و از ۱۲۴٪ حداکثر ظرفیت استفاده می‌کردند و نیاز به اضافه شدن ۱۰۰۰ تخت در هر هفته وجود داشت. به همین ترتیب زندان‌های فدرال از ۱۲۷٪ حداقل ظرفیت و از ۱۵۹٪ حداکثر ظرفیت خود استفاده می‌کردند. با توجه به این شرایط، خدمات درون زندان کاهش پیدا کرد، زندان‌ها کارمند کافی نداشتند و مراقبت پزشکی و ارائه خدمات کاهش یافت.^۵ با چنین وضعیتی زندانیان از انجمن‌ها و اتحادیه‌هایی همچون اتحادیه آمریکایی آزادی‌های مدنی کمک خواستند. این اتحادیه‌ها تلاش‌هایی برای پایان دادن به وضعیت بد زندانیان انجام دادند. با تلاش‌های این اتحادیه‌ها، دادگاه‌ها به

^۱. W. Harping, Richard, "Private Prisons", Crime And Punishment, Micheal Tonry (ed), oxford University, 1998, p.629.

^۲. Guimond, op.cit, p. 51.

^۳. Bureau of Justice Statistics

^۴. President's Commission on Privatization

^۵. در سال ۱۳۸۶ عمر متوسط زندان‌های ایالات متحده ۴۰ سال بود و ۱۰٪ از زندانیان در زندان‌های قبل از ۱۸۷۵ نگهداری می‌شدند

حمایت از زندانیان وارد شدند و به شکایات زندانیان علیه وضع بد زندان رسیدگی کردند به طوری که تعداد شکایات زندانیان از شرایط زندان از ۲۱۸ مورد در سال ۱۹۶۴ به ۱۱/۰۰۰ مورد در سال ۱۹۷۹ رسید.^۱

دادگاهها حکم به اصلاح وضعیت زندانها می دادند و همین امر موجب فشار بر سیاستمداران و مسئولین زندان می شد. از نظر دادگاهها، اضافه جمعیت، منبع تمام اوضاع بد زندان بود. در سال ۱۹۸۴ بالغ بر ۲۲٪ از بازداشتگاههای بزرگ آمریکا مورد حکم دادگاه بودند که یا ظرفیت داخلی زندان را گسترش دهند یا شمار زندانیان را کاهش دهند و ۲۴٪ از زندانها می بایست شرایط داخلی زندان را بهبود ببخشند. در سال ۱۹۸۳ بالغ بر ۴۱ ایالت و همچنین بخش کلمبیا مورد حکم دادگاه قرار گرفتند که شرایط داخلی زندان را بهبود ببخشند و در سال ۱۹۸۶ این رقم به ۴۴ ایالت رسید.^۲

با چنین شرایطی ایالات دو راهکار داشتند، یا جمعیت زندان را کاهش دهند که این کار با خواسته افکار عمومی که همان برخورد جدی با مجرمین بود در تضاد بود و یا اینکه با هزینه کم موجب بهبود شرایط زندان شوند. ایالات برای رسیدن به مورد دوم شروع به خصوصی سازی زندانها نمودند.

و. صرفه جویی در هزینه ها

زندانهای خصوصی بر این ادعا هستند که علاوه بر اینکه کارآمدتر از زندانهای دولتی هستند، در ارائه خدمات مشابه با زندان دولتی، هزینه کمتری را صرف می کنند.

در ارائه خدمات مشابه نسبت به زندانهای دولتی، تا ۲۰٪ هزینه نهایی آنها کمتر از بخش دولتی است. که این امر در نهایت موجب ذخیره پولی برای دولت خواهد بود. زندانهای خصوصی با مدیریت صحیح بر هزینهها از اتلاف بی جهت منابع جلوگیری می کنند.

علاوه بر دلایل گفته شده کریستر پیتر و سونجا استاکن به هنگام ارزیابی گسترش خصوصی سازی به دلایل پشت پرده نیز پرداخته اند. آنها در ارزیابیهای خود نشان دادند دلایل خصوصی سازی زندان در کشورها متفاوت است. در آمریکا، خصوصی سازی به دلیل افزایش جمعیت زندانها و بدتر شدن شرایط آنها بوده است. اما در بریتانیا و استرالیا احداث زندانهای خصوصی، بطور وسیع ناشی از تبلیغات برخی شرکت های بانفوذ است. در بریتانیا حتی زمانی که جمعیت زندان در اواخر

^۱ . Grimond, op.cit, p 58-60.

^۲ . Ibid, p.62.

دهه ۱۹۸۰ کاهش یافت و برخی زندان‌های نوساز به شکل نیمه‌خالی باقی ماند، باز هم تقاضا برای خصوصی‌سازی زندان ادامه داشت.

۶- معضلات زندان‌های خصوصی

معضلات زندان‌های خصوصی در آمریکا در چندین موضوع قابل بررسی می‌باشد.

۶-۱- ابهام در فلسفه وضع زندان‌های خصوصی

زندان‌های خصوصی با دو شعار وارد عرصه زندان‌بانی شدند. اول اینکه با هزینه کمتری نسبت به زندان‌های دولتی، زندان‌ها را اداره می‌کنند. دوم اینکه نسبت به زندان‌های دولتی از کارایی بیشتری برخوردار هستند. اما مطالعاتی که در مورد کاهش هزینه‌ها و افزایش کارایی زندان‌های خصوصی صورت گرفته است این ادعای زندان‌های خصوصی را با ابهام روبه‌رو می‌سازد.

۶-۱-۱- ابهام در هزینه کمتر زندان‌های خصوصی

افزایش روزافزون هزینه‌های زندان برای دولت منجر به این شد که بخش خصوصی وارد زندان شود. البته شرط قرارداد با بخش خصوصی این بود که این بخش زندان‌ها را ۱۰٪ ارزان‌تر از دولت اداره کند. بر اساس تحلیل‌ها چنانچه ۱۰٪ صرف‌جویی توسط بخش خصوصی مهیا می‌گشت، در یک زندان ۱۰۰۰ تخت خوابی، پس انداز ۱۰ سالانه، معادل یک میلیون دلار می‌بود.^۱ زندان‌های خصوصی نیز خود چنین ادعایی می‌نمودند، به طوری که به عنوان مثال مؤسسه خصوصی اصلاح و تربیت اوهایو اعلام نموده است که خصوصی‌سازی در زندان این ایالت موجب شده است که ۵ میلیون صرفه جویی در هزینه‌ها ایجاد گردد.^۲ در این بین مؤسسه آدام اسمیت^۳ خصوصی‌سازی در زندان‌ها را تشویق می‌کرد به طوری که این مؤسسه خصوصی‌سازی در زندان را حرکت به سوی بازارهای آزاد تلقی می‌کرد و بیان می‌داشت که هزینه زندان‌های خصوصی کمتر از زندان‌های دولتی است، در ضمن اینکه خدمات ارائه شده کمتر از زندان‌های دولتی نمی‌باشد. گزارش‌های مؤسسه آدام اسمیت توسط منتقدین مورد نقد قرار گرفت. آنها بیان داشتند که این گزارش‌ها نمی‌تواند موثر باشد. بدلیل اینکه این مؤسسه یک نهاد بی‌طرف محسوب نمی‌شود. چون خود به ترویج و گسترش خصوصی‌سازی پرداخته است. همچنین بیان داشتند که مطالعه در

^۱. راهرو خواجه، علی اصغر، «خصوصی‌سازی در زندان‌ها»، نشریه اصلاح و تربیت، سال اول، شماره ۱۰، ۱۳۷۸، صص ۳۵ و ۳۶

^۲. Abbey, David, Review of private prison contracts penalty assessment, legislative finance committee, 2010, p.3.

^۳. Adam Smith Institute

خصوص صرفه جویی در زندان های خصوصی می بایست توسط نهادهایی بی طرف انجام شود. گروه های بی طرف مأمور تهیه گزارش از مقایسه هزینه های زندان های دولتی و خصوصی شدند.

در سال ۱۹۹۶ مطالعات مستقلی توسط GAO صورت پذیرفت. این مؤسسه پنج مطالعه بر سر هزینه های بخش عمومی و بخش خصوصی در کشور ایالات متحده انجام داد که نتایج از قرار زیر بود.

بر اساس چهار مطالعه، صرف جویی نمی توانست صورت گرفته باشد زیرا اختلاف بین هزینه های بخش عمومی و خصوصی یا کم بود و یا به دلیل اختلاف در هزینه ها قابل بررسی نبود. در نهایت اینکه تفاوت شایانی بین بخش عمومی و بخش خصوصی وجود نداشت.^۱

در سال ۲۰۰۱ مطالعه دیگری توسط اداره معاضدت دادگستری^۲ صورت گرفت که نتایج مشابهی را گزارش داد. بر طبق گزارش این مؤسسه به جای اینکه ۲۰٪ صرفه جویی ناشی از خصوصی سازی زندان صورت گیرد (آنچه مدیران زندان های خصوصی ادعا می کردند) تنها ۱٪ صرفه جویی صورت گرفته بود.^۳

علاوه بر آن منتقدان زندان های خصوصی معتقدند که چنانچه زندان های خصوصی در ابتدا دستمزد پایینی را طلب کنند، در ادامه که دولت نیاز به این شرکت ها داشته باشد به افزایش دستمزد خود مبادرت می ورزند. از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ دستمزد CCA در مرکز اصلاح و تربیت داوید موس ۴۲٪ افزایش داشت. این افزایش موجب شد بخش تولسا^۴ با کمبود بودجه ۳۰۷ میلیون دلاری مواجه شود. در سال ۲۰۰۵ این بخش تصمیم گرفت خود اداره زندان را بر عهده گیرد و حاضر به ادامه قرارداد با بخش خصوصی نشد.^۵

۶-۱-۲- ابهام در افزایش کارایی زندان های خصوصی

گزارش GAO علاوه بر اینکه عدم صرفه جویی زندان های خصوصی را به اثبات رساند، بیانگر این مطلب نیز بود که زندان های خصوصی موجب بهبود در کیفیت خدمات

¹. Patrick Nt Sobi, op.cit, p. 39.

². Bureau of justice Assistance

³. Schwartz, Martin, "Capitalist Punishment: Ethics and Private Prison", Kluwr international law, vol. 12, 2004, p 140.

⁴. County Tulsa

⁵. Empty promise 5: Private Prisons Save Tax Payers Money, 2009, www.afscme.org.

نمی‌شود. سیستم‌های اندازه‌گیری در حال حاضر ضعیف هستند و با آنها نمی‌توان به این نتیجه رسید که کیفیت خدمات زندان‌های خصوصی بالاتر است. مطالعات بالا نشان داد که یا فرقی بین کارایی و هزینه‌های دو بخش وجود ندارد یا در مواردی بخش دولتی موفق‌تر بوده است. بنابراین، این ادعا که زندان‌های خصوصی کارایی بالاتر و هزینه‌های پایین‌تری دارند ثابت شده نمی‌باشد. بطور کلی، زندان‌های خصوصی با این دو ادعا (هزینه پایین‌تر، کارایی بالاتر) وارد عرضه زندان‌بانی شده‌اند که هر دو ادعا صحیح نمی‌باشد. بنابراین فلسفه وجودی این‌گونه زندان‌ها زیر سوال رفته است.

۶-۲- بی‌احتیاطی شدید زندان‌های خصوصی

عمر زندان‌های خصوصی مدرن بسیار کوتاه می‌باشد، اما تاریخچه کوتاه آن‌ها سرشار از بی‌احتیاطی مسئولین و مدیران این زندان‌ها می‌باشد که حوادث وخیمی را در زندان بدنبال داشته است. در شمال شرقی ایالت اوهایو در زندان یانگ استون بی‌احتیاطی‌های زیادی انجام شد که در نتیجه آن ۱۳ ضرب با چاقو، ۲ قتل عمد و ۶ فرار از زندان به وقوع پیوسته بود. پیترو دیویس مدیر بازرسی از زندان اوهایو بیان داشت: «در تاریخ اوهایو هیچ چیز به مانند خشونت در درون زندان آن نمی‌باشد». نتیجه تحقیقات نشان داد که حوادث درون زندان در نتیجه بی‌کفایتی کارمندان آن بوده است. بدین صورت که مجرمان امنیتی بالا و متوسط در یک محل نگه داشته‌اند. در سال ۱۹۹۸ زندان یانگ استون پر از شکایت علیه شرکت CCA بود. این شکایت‌ها بدین دلیل بود که این شرکت زندانیان با درجه امنیت بالا (خطرناک) را با زندانیان درجه امنیت پایین در یک محل قرار داده بود و این کار برای زندانیان ناگوار بود. تا اینکه دادگاه حکم داد ۱۱۳ زندانی خطرناک در جای دیگری نگهداری شوند.^۱

بی‌احتیاطی زندان‌ها به حدی رسیده بود که در سال ۲۰۰۰ هیچ ایالتی در آمریکا بر سر قرارداد جدید با زندان‌های خصوصی مذاکره نکرد. حتی در کارولینای شمالی بی‌کفایتی مدیران زندان خصوصی منجر به این شد که این ایالت قرارداد زندان خصوصی را فسخ کند. در فوریه ۲۰۰۱ ایالت آرکانزاس اعلام کرد که اداره ۲ زندان خود را از شرکت داکهوت پس می‌گیرد.^۲

^۱. Prison privatization and the use of incarceration, 2009, www.sentencing project.org.

^۲. Ibid.

یک کارشناس میزان حوادث مهم در زندان های دولتی و زندان های خصوصی را مقایسه کرد و نتیجه این شد که در زندان های خصوصی ۵۰٪ بیشتر، ضرب و جرح زندانیان توسط کارمندان زندان به وقوع می پیوندد و همچنین میزان ضرب و جرح زندانیان علیه زندانیان بیشتر از زندان های دولتی است. به طوری که فقط در یکسال ۴ زندانی و یک نگهبان کشته شدند.

در ایران نیز در مهر ماه ۱۳۸۴ (هنگامی که بخش خصوصی وارد زندان شده بود) یک شورش در زندان به وقوع پیوست که علت آن افت کیفی غذا بوده است. مقامات مسئول علت این حادثه را اعتراض به زندانیانی که وضعیت آنها بلا تکلیف است اعلام کرده بودند. این اغتشاش در بندهای ۱۰ و ۱۱ زندان عادل آباد بوقوع پیوسته بود که هر کدام دارای ۱۱۰۰ تا ۱۲۰۰ زندانی بود.

همچنین یک ماه بعد در این زندان، یک زندانی توسط چهار زندانی دیگر به قتل رسید. علت این حادثه بی احتیاطی مدیریتی زندان در هم سلول کردن مجرمین خطرناک با سایر مجرمین بود. در این حادثه، چهار نفر از زندانیان که یکی از آنها متهم به سرقت مسلحانه بود یک نفر از هم سلولی هایی خود را به قتل رساندند. در این زندان تفکیک بین مجرمین خطرناک و مجرمین عادی صورت نگرفته بود. همچنین اغتشاش دیگری صورت گرفت که عاملین اصلی این اغتشاش ۶۰ تا ۷۰ نفر از محکومین به اعدام بودند که در بندهای عادی با سایر محکومین نگه داشته می شدند. این بی احتیاطی مسئولین زندان در تفکیک زندانیان از جمله علل بروز اغتشاش بود.^۱

در حادثه دیگری در این زندان، نوجوانی توسط پنج شرور به قتل رسید. علت این حادثه، قرار دادن این نوجوان در بند محکومین خطرناک بود. متصدیان داخلی زندان قصد تعمیر و مرمت بخش نوجوانان را داشتند و به علت محدودیت مکان، این نوجوان در بخش اشراق جا داده شده بود. در پی حوادث فوق تصمیم بر آن شد که بخش خصوصی توانایی اداره زندان را ندارد و از این بخش خواسته شد که تجهیزات خود را از زندان خارج کند. بدین ترتیب اولین تجربه ایران در خصوصی سازی مدیریتی زندان با شکست روبه رو شد.

^۱. www.iran-newspaper.com – 1384/08/30.

۳-۶- مشکل نظارت در زندان‌های خصوصی

مشکل نظارت در زندان‌های خصوصی آمریکا از دو جهت قابل بررسی است. یکی نداشتن نظارت کافی بر عملکرد زندان‌های خصوصی و دیگری هزینه نظارت بر این‌گونه زندان‌ها.

۳-۶-۱- عدم نظارت کافی بر زندان‌های خصوصی

در زندان‌های خصوصی نظارت کافی و مستمر وجود نخواهد داشت. این امر موجب افزایش سطح تخلفات خواهد شد. اما زمانی که زندان در اختیار دولت می‌باشد، نظارت درون‌سازمانی است و نظارت درون‌سازمانی بسیار آسان‌تر از نظارت بر بخش خصوصی انجام می‌گیرد.^۱ عدم نظارت کافی بر زندان‌های خصوصی تبعات منفی بسیاری بدنبال خواهد داشت. حوادث و جنایات زیادی که در اینگونه زندان‌ها به وقوع پیوسته نمونه یکی از تبعات منفی است. در کوئینزلند استرالیا در ابتدا ناظر، تمام وقت در زندان وجود داشت. اما با در نظر گرفتن این مساله که نیازی به نظارت دائمی بر عملکرد بخش خصوصی نمی‌باشد به دوبار در هفته کاهش یافت. در برخی زندان‌های آمریکا نیز زمان نظارت، یک ساعت در هفته است.^۲

۳-۶-۲- هزینه نظارت بر زندان‌های خصوصی

مشکل دیگر بر سر نظارت بر بخش خصوصی، هزینه نظارت می‌باشد. بودجه‌ای که صرف نظارت بر بخش خصوصی می‌شود جدا از بودجه‌ای است که اداره زندان‌ها به بخش خصوصی برای اداره زندان می‌پردازد. در حقیقت دولت دو هزینه جداگانه را پرداخت می‌کند. یکی دستمزد بخش خصوصی برای اداره زندان و دیگری هزینه نظارت بر بخش خصوصی است.^۳ دستمزد ناظران دولتی در زندان‌های خصوصی و هزینه دوربین‌های درون زندان برای بررسی عملکرد این بخش و دیگر هزینه‌های نظارتی بر عهده دولت خواهد بود. این هزینه‌های اضافی باید با دستمزد بخش خصوصی جمع شود تا هزینه نهایی برای دولت معلوم گردد. از اینگونه هزینه‌ها به عنوان هزینه پنهان یاد می‌شود که در عمل گاهی منجر به پارادوکس می‌شود. یعنی

1. Theodore Gentry, James, "The Panopticon Revisited: The Problem of Monitoring Private Prisons", the Yale Law journal, vol. 96. No. 2, Dec 1986, p. 358.

2. ماتیوس، همان، ص. ۳۷۵

3. Gentry, op.cit, p 358.

در عمل هزینه نهایی (دستمزد بخش خصوصی و هزینه های نظارت) بیشتر از هزینه زندان های دولتی خواهد شد.^۱

۶-۴- لابی گیری زندان های خصوصی

گروه های لابی که از جمله آنها لابی زندان های خصوصی است به دو دسته تقسیم می شوند. یکی لابی درونی، که بدین شکل عمل می کند که هزینه انتخاباتی نمایندگان را متقبل می شود و نمایندگان خاصی را وارد مجلس نمایندگان می کند تا طرح ها و لوایح مطابق با سیاست های خود را به تصویب برساند. دوم لابی بیرونی، که با تحریک اعضای جامعه سعی می کند با فشار افکار عمومی بر مجلس، قانونی را به نفع خود به تصویب برساند.^۲

این بیم از بدو وجود زندان های خصوصی وجود داشت که زندان های خصوصی از توسعه و گسترش کمی و کیفی زندان ها سود می برند و رفته رفته خود به گونه ای سودجویانه به گسترش آن دامن می زنند به صورتی که لابی های خصوصی سازی زندان شکل خواهد گرفت.^۳ این پیش بینی ها به درستی به وقوع پیوست و در حال حاضر در کشورهایی مثل انگلستان و ایالات متحده، شرکت های خصوصی اداره کننده زندان بصورت لابی در حال گسترش زندان های خصوصی هستند. روزنامه ها در بریتانیا فاش کردند که یک نوع پیوستگی فعالیت های سیاسی و تجاری بین این نوع شرکت ها و مؤسسه خدمات حبس بریتانیا وجود دارد و آنها سهم زیادی در تأمین بودجه حزب محافظه کار داشته اند.^۴

^۱. Weinrath, Michael, "Punishment for Profit: Private Prisons", the Canadian journal of sociology, vol. 23, no. 4, autumn 1998, p. 468.

^۲. T. walker, Edward, The Privatization Of political Influence: Profferssional Grassroots Lobbying in the United States, The Pennsylvania state university, may 2007, p 8-9.

^۳. گودرزی بروجردی، محمد رضا، و مقدادی، لیلا، کیفرشناسی نوین یا کیفر اجتماعی، چاپ اول، مجد، ۱۳۸۴، ص ۲۶.

^۴. ماتیوس و فرانسیس، پیشین، ص ۲۵۷.

نتیجه

زندان‌های خصوصی سنتی وضع رقت‌باری را برای زندانیان آمریکا به وجود آوردند. به طوری که تا سال ۱۹۳۰ اینگونه زندان‌ها بطور کامل حذف شدند. شکل جدید زندان‌ها که از سال ۱۹۷۶ در آمریکا ایجاد شد با دو ادعا وارد عرصه زندان‌بانی شد. اول اینکه کارایی بیشتری را دارند و دوم اینکه با هزینه کمتر در اداره زندان، موجب ذخیره‌سازی ارزی برای دولت می‌شوند. این در حالی است که یکی از معیارهای کارایی بیشتر در سطح زندان، رعایت حقوق اولیه زندانیان است که آمار جنایات، حوادث، فساد، تبعیض و ... در این زندان‌ها به اندازه‌ای بالا بوده که ادعای کارایی بیشتر به طور کلی رد می‌شود. در ایران نیز بخش خصوصی با ادعاهای مشابه آمریکا وارد عرصه زندان‌بانی شدند. اما عدم مدیریت صحیح این بخش و بی‌احتیاطی شدید این زندان‌ها، منجر به این شد که قرارداد با بخش خصوصی ادامه پیدا نکند. در ضمن واگذاری زندان به بخش خصوصی چه به صورت کلی و چه به صورت جزئی با قوانین و مقررات فعلی کشور در تضاد می‌باشد. اما در آمریکا و تقریباً تمام کشورهای که اقدام به خصوصی‌سازی زندان نمودند ابتدا قوانینی به تصویب رسید که اجازه حضور بخش خصوصی را فراهم آورد.

بخش خصوصی ممکن است در سایر بخش‌ها به خوبی عمل کرده باشد اما در زندان‌های ایران و آمریکا کارنامه بسیار بدی از خود به جا گذاشته است. این نشان‌دهنده آن است که این بخش از ابتدا نباید وارد ارگان حساسی مانند زندان می‌شد. با ورود این بخش نتیجه همین خواهد شد که در کشور آمریکا اتفاق افتاده است که حقوق اولیه زندانیان به کنجی انداخته شده است.

در ابتدا ورود این بخش در زندان جنبه اقتصادی داشت. همین امر موجب این شد که به حقوق اولیه زندانیان توجهی نشود و فقط مقرون به صرفه بودن آن لحاظ گردد. بی‌شک متصدیان امر متوجه معضلات شدید این زندان‌ها شده‌اند، اما با تصور اقتصادی بودن این زندان‌ها، زندان‌های خصوصی را گسترش می‌دهند. در کنار این امر باید به لابی‌گری بسیار بالای این اداره‌کنندگان زندان‌های خصوصی هم اشاره کرد که با ورود به نهادهای تصمیم‌گیر تا به حال قوانین موثری در جهت گسترش زندان‌های خصوصی تصویب نموده‌اند. واگذاری کامل زندان که بر طبق آن مدیریت و حفظ امنیت زندان در اختیار بخش خصوصی قرار می‌گیرد چیزی جز ضایع کردن حقوق اولیه زندانیان نخواهد بود.

فهرست منابع

الف - فارسی

کتاب

- احمدی لفورکی، بهزاد، لابی و لابی‌گر در آمریکا، چاپ اول، مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر، ۱۳۸۷.
- آشوری، محمد، جایگزین حبس یا مجازات های بینابین، انتشارات اندیشه، ۱۳۸۱.
- جعفرقلی، ناصر، «راهکارهای کاهش جمعیت کیفری»، راهکارهای کاهش جمعیت کیفری زندان، به کوشش مائده میرشمس شهشهانی، چاپ اول، میزان، ۱۳۸۶.
- رحیمی بروجردی، علیرضا، خصوصی‌سازی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.
- شمس، علی، طرح ایجاد زندان‌های خصوصی در ایران، مرکز آموزشی پژوهشی سازمان زندان‌ها، ۱۳۸۱.
- شهیدزاده، ژاله، «جمعیت کیفری زندان‌ها با تکیه بر قرار کفالت»، در راهکارهای کاهش جمعیت کیفری زندان، به کوشش مائده میرشمس شهشهانی، چاپ اول، میزان، ۱۳۸۶.
- صفاری، علی، کیفر شناسی، چاپ چهارم، انتشارات جنگل، ۱۳۸۷.
- گرمارودی، هما، «اندیشه‌های مجازات و عوامل موثر بر حجم جمعیت کیفری»، راهکارهای کاهش جمعیت کیفری زندان، به کوشش مائده میرشمس شهشهانی، چاپ اول، میزان، ۱۳۸۶.
- گروه پژوهشی سازمان ملل متحد، جنبه‌های کاربردی خصوصی‌سازی، مترجم رضا پاکدامن، چاپ اول، مجد، ۱۳۷۴.
- گودرزی بروجردی، محمدرضا، مقدادی، لیلا، کیفرشناسی نوین یا کیفر اجتماعی، چاپ اول، مجد، ۱۳۸۴.
- ماتیوس، راجر، فرانسیس، پیتر، زندان‌ها در هزاره سوم، مترجم لیلا اکبری، چاپ اول، انتشارات راه و تربیت، ۱۳۸۱.
- محمدی، داود، مجازات‌های جایگزین، چاپ اول، انتشارات عود، ۱۳۸۴.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، تقریرات درس جامعه شناسی جنایی، دانشگاه شهید بهشتی، سال تحصیلی ۸۴-۸۳.

- هافمن، دنیس، قضاوت آمریکایی، ترجمه عمادالدین باقی و محمدحسین باقی، چاپ اول، نشر سرایی، ۱۳۸۲.

- واسرمن، هارون، تاریخ مردی آمریکا، مترجمین محمد قاضی و ملک ناصر نوبان، چاپ اول، نشر آردین، ۱۳۷۲.

مقالات

- راهرو خواجه، علی اصغر، «خصوصی سازی در زندان‌ها»، نشریه اصلاح و تربیت، سال اول، شماره ۱۰، ۱۳۷۸.

- کوسون، موریس، «تحول زندان در ایالات متحده آمریکا»، ترجمه قاسم قاسمی، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۲، ۱۳۸۲.

ب- انگلیسی

- کتب

- Abbey, David, Review of private prison contracts penalty assessment, legislative finance committee, 2010.

- Coyle, Andrew and Campbell, Allison, Capitalist Punishment: Prison Privatization & Human Rights, Clarity press, 2003.

- Grimond, David, Prisons of Industry: the Recent History of American Private Prisons 1978-1985, University of Ottawa, 1998.

- Hallet, Michael, Selective Celling: Inmate Population in Ohio's Private Prisons Policy Matters, Ohio, 2001.

- Maruono, Atsuko, The Correctional-Commercial Complex: an Examination of Privatization of the U.S Prison System, Department Of Geology and Geography Morgantown, West Virginia, 2000.

- Patrick Nt Sobi, Mfanelo, Privatization of prisons and prison services in South Africa, university of the Western Cape, November 2005.

- Senior, Paul, And Dowey, Chris, Understanding Modernization in Criminal Justice, Open University press, 2007.

- T. walker, Edward, The Privatization Of political Influence: Profferssional Grassroots Lobbying in the United States, The Pennsylvania state university, may 2007.

- Thalmann, Vanessa, Prison Labor for Private Corporations: The Impact for Human Rights, university of Montreal, October 2004.
- Yijia jing, State prison privatization in the U.S: a study of the causes and magnitude, the Ohio state university, 2005.

- مقالات

- C. McDonald, Douglas, Private Penal Institutions, Crime and Justice, the University Of Chicago Press, vol. 16, 1992.
- Mahler, Henry, Convict Labor Policies, Journal of the American Institute of Criminal Law and criminology, Vol. 15 , No, 4 1998.
- j. Flanagan, Timothy, Private Prisons: Cons and Pros, Contemporary Sociology, vol. 20, No. 4, Jul, 1991.
- Hogan, Nancy, The Impact of Job Characteristic of Private Prison Staff: Why Management Should Care, Southern criminal justice association, vol. 34, 2009.
- Lippke, Richard, Thinking About private prisons, Journal of Criminal Justice Ethics, Vol. 16, 1997.
- Schwartz, Martin, Capitalist Punishment: Ethics and Private Prison, kluwr International Law, vol. 12, 2004.
- Johnston, Van, Privatization of Prisons: Management Productivity and Governance Concerns, Public Productivity Management Review, Vol. 14, No. 2, Winter 1991.
- Potts, Charles, the American Academy of Political and Social Science, Vol. 21, Problems in Charities and Correction, May 1903.
- Theodore Gentry, James, The Panopticon Revisited: The Problem of Monitoring Private Prison's, the Yale Law journal, vol, 96. No. 2, Dec 1986.
- Weinrath, Michael, Punishment for Profit: Private Prisons, the Canadian journal of sociology, vol. 23, no. 4, Autumn. 1998.